WIKIPEDIA

Wallies

in Wikipedia, die vrye ensiklopedie

Hierdie artikel handel oor die taal. Vir die etniese groep, sien Walliesers.

Wallies (Wallies: *Cymraeg*, [kəmˈrɑːɨg], luister (hulp·inligting)) of *y Gymraeg*, [ə gəmˈrɑːɨg]) behoort tot die Britoniese tak van die Keltiese tale. Wallies word deur moedertaalsprekers in die westelike deel van Groot-Brittanje in Wallis (Wallies: *Cymru*), 'n minderheid op die Walliese grens en deur die Walliese immigrante gemeenskap (*Y Wladfa*) in die Chubut-provinsie in Patagonië in Argentinië, gepraat. Daar is ook sprekers in die res van die wêreld, vernaamlik in Engeland, die Verenigde State, Kanada, Australië en Nieu-Seeland. Wallies is nouverwant aan Kornies en Bretons en meer verlangs aan Iers-Gaelies, Manx-Gaelies en Skots-Gaelies.[8]

Aan die begin van die 20ste eeu het ongeveer die helfte van die bevolking van Wallis Wallies as 'n alledaagse taal gepraat. Teen die einde van die eeu het die persentasie gedaal tot ongeveer 20%.[8] Die mees onlangse sensussyfers (2001)[1] deur die Walliese Taalraad, gee aan dat 582 400 (20,8% van die bevolking van Wallis) Wallies kon praat en dat 457 946 (16,3%) dit kon praat, lees en skryf. Dit kan vergelyk word met 508 100 (18,7%) in 1991. Letterkundige tekste in Wallies bestaan sedert 1100. Tans is daar 'n bloeiende literatuur in Wallies.

Wallies ***Cymraeg*, *y Gymraeg***	
Uitspraak:	[kəmˈrɑːɨg], [ə gəmˈrɑːɨg]
Gepraat in:	Wallis Engeland Argentinië (Chubut) Kanada Verenigde State Nieu-Seeland Australië
Gebied:	Wes-Europa
Totale sprekers:	750 000+: — Wallis: 611 000[1] — Engeland: 133 000[2] — Argentinië: 25 000[3] — Kanada: 3 160[4] — Verenigde State: 2 655[5] — Nieu-Seeland: 1 155[6] — Australië: 1 060[7]
Rang:	266
Taalfamilie:	Indo-Europees Kelties Eiland-kelties Britonies **Wallies**
Skrifstelsel:	Latynse alfabet (Walliese variant)
Amptelike status	
Amptelike taal in:	Wallis
Gereguleer deur:	*Comisiynydd y Gymraeg* ("Walliese Taalkommissaris") en *Llywodraeth Cymru* ("Regering van Wallis")
Taalkodes	
ISO 639-1:	cy
ISO 639-2:	wel (B) cym (T)
ISO 639-3:	cym (http://www.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=cym)

Inhoud

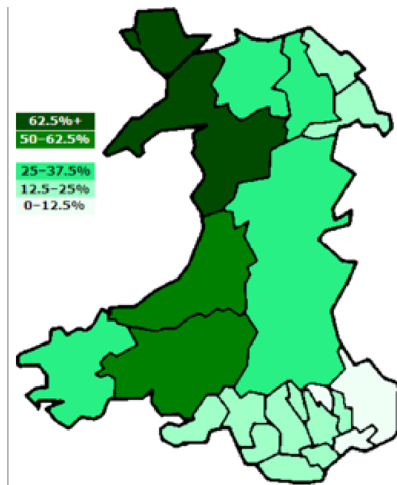
Status
Geskiedenis en ontwikkeling
- Oud-Wallies
- Middel-Wallies
- Moderne Wallies
- Agteruitgang in die 20ste eeu

Fonologie
- Konsonante
- Klinkers
- Ortografie
  - Kollasie
  - Diakritiese tekens
- Klem
- Morfologie
  - Aanvanklike konsonant mutasie

Grammatika
- Woordbou
- Nomina
  - Selfstandige naamwoorde
  - Die lidwoord
  - Byvoeglike naamwoorde
  - Voornaamwoorde
- Werkwoorde
  - Tye
  - Voorsetsels
- Sintaksis
- Woordorde
- Vrae
- Onderwerp
- Voorwerp
- Ander eienskappe van Walliese grammatika

Woordeskat

Leksikale elemente
Leenwoorde
Woordvorming
Dialektiese variasie
Neologismes
Taalvorme
Skryftaal
Omgangstaal
Moderne Standaardwallies
Dialekte
Walliese in die onderwys en opvoeding
Sien ook
Verwysings
Eksterne skakels

Nota: Hierdie bladsy kan IFA fonetiese simbole in Unicode bevat.

Status

Tweetalige padtekens in Wallis

Aan die begin van die 20ste eeu het ongeveer die helfte van die bevolking van Wallis Wallies as 'n alledaagse taal gepraat. teen die einde van die eeu het die persentasie gedaal tot ongeveer 20%. Die mees onlangse sensussyfers (2001) aangegee in "Main Statistics about Welsh"[1] deur die Walliese Taalraad, gee aan dat 582 400 (20,8% van die bevolking van Wallis) Wallies kon praat en dat 457 946 (16,3%) dit kon praat, lees en skryf. Dit kan vergelyk word met 508 100 (18,7%) in 1991.

Die resultate van die "2004 Welsh Language Use Survey" (http://www.bwrdd-yr-iaith.org.uk/download.php/pID=67935.6) dui daarop dat daar 611 000 Walliese sprekers in Wallis is (21,7% van die Walliese bevolking)), waarvan 62% sê dat hulle daagliks Wallies praat en 88% van die wat die taal vlot praat so dat hulle dit daagliks gebruik.[1] Die 2001-sensus het die aantal Walliese sprekers in Wallis op 20,5% ('n styging van 2% op die 18,5% in 1991), uit 'n bevolking van ongeveer 3 miljoen; dieselfde sensus dui ook aan dat 25% van die inwoners buite Wallis gebore is. Die aantal sprekers in die res van Brittanje is onseker, maar getalle is hoog in groot stede langs die grens tussen Engeland en Wallis.

Selfs onder Wallies-sprekers, is baie min inwoners van Wallis enkeltalig in Wallies. 'n Groot aantal Wallies-sprekers is egter gemakliker daarmee om hulle in Wallies uit te druk as in Engels. 'n Spreker se taalkeuse kan afhang van die konteks of onderwerp. (In linguistiek bekend as kodeskakeling). As eerste taal word Wallies veral in die meer landelike noorde en weste van Wallis aangetref, veral in Gwynedd, Denbighshire, Merioneth, Anglesey (Ynys Môn), Carmarthenshire, Noord-Pembrokeshire, Ceredigion, en dele van westelike Glamorgan. Eerstetaalsprekers en ander mense, wat die taal vlot kan praat, word egter ook elders in Wallis aangetref.

Alhoewel Wallies 'n minderheidstaal is en dus bedreig word deur die oorheersing van Engels, het die ondersteuning vir die taal in die tweede helfte van die 20ste eeu, tesame met die opkoms van nasionalistiese politiese organisasies soos die politieke party Plaid Cymru en Cymdeithas yr Iaith Gymraeg (die Walliese taalvereniging), gegroei.

Wallies is beslis 'n lewendige taal. Dit word daagliks deur duisende sprekers as omgangstaal gebruik en Wallies is sigbaar orals in Wallis. Die Walliese Taalwet 1993 en die regering van Wallis Wet 1998 maak daarvoor voorsiening dat Wallies en Engels op gelyke voet behandel moet word. Openbare liggame word verplig om 'n Walliese taalskema voor te berei en te implementeer. Plaaslike owerhede en die Walliese Raad gebruik Wallies as amptelike taal en publiseer amptelike literatuur en publisiteit in Walliese weergawes (byvoorbeeld briewe aan ouers van skole, biblioteeksinligting en stadsraadsinligting) en alle padtekens in Wallis moet in Engels en Wallies gegee word, insluitend die Walliese weergawe van plekname (alhoewel sommige onlangse vertalings van Engelse name is).

Wallies het ook 'n noemenswaardige teenwoordigheid op die Internet, maar dit leun strek na openbare liggame: die verhouding van soekenjin treftempo's vir Walliese woorde teenoor hulle Engelse ekwivalente neig na ongeveer 0.1% vir formele terme soos *addysg*/ondrewys, *cymdeithas*/samelewing of *llywodraeth*/regering, maar na slegs ongeveer 0.01% vir alledaagse terme soos *buwch*/koei, *eirlaw*/ysreen of *cyllell*/mes.

Die VK regering het die Europese verdrag vir streeks- en minderheidstale ten opsigte van Wallies bekragtig. Die taal se belangrikheid het aansienlik gestyg sedert die daarstel van 'n televisiekanaal S4C, wat eksklusief in Wallies uitsaai, in November 1982. Die hoof-aandnuus, wat deur die BBC verskaf word, kan aangetref word by [1] (http://www.bbc.co.uk/cymru/live/newyddion.ram) (Real Media). Gegee die Britse regering se planne (Desember 2001) om te verseker dat alle immigrante Engels magtig moet wees, sal daar gewag moet word om te sien of Wallies as 'n spesiale geval beskou gaan word. Op die oomblik is kennis van of Wallies, Engels of Skots-Gaelies voldoende vir naturalisasie-doeleindes, en daar word geglo dat die beleid gehandhaaf sal word in enige veranderings in die wet.

Geskiedenis en ontwikkeling

Oud-Wallies

Hierdie verflenterde Walliese Bybel van 1620, in die Llanwnda-kerk, is in 1797 van Franse invallers gered.[9]

Die oudste bekende bronne wat as Wallies geïdentifiseer is, dateer uit sover as die 6de eeu terug. Die taal uit hierdie tydperk word ook Vroeg-Wallies genoem. Hiervan het weinig oorgebly. Van die 9de tot die 11de eeu word Oud-Wallies gepraat. Dit was die taal van die wette van Hywel Dda, en die digkuns van beide Wallis en Skotland. Soos die Anglo-Saksiese kolonisasie van Groot-Brittanje gevorder het, is die Keltiese sprekers in Wallis geskei van dié in noordelike Engeland, wat Cumbries gepraat het en dié in die suid-weste, wat die taal gepraat het, wat tot Kornies ontwikkel het, en so veroorsaak dat die tale gedivergeer het.

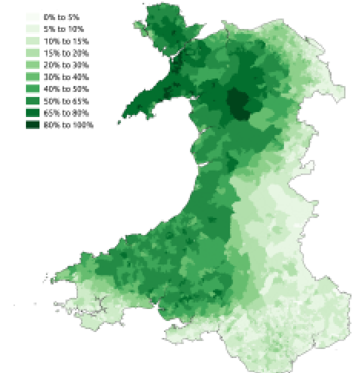
Middel-Wallies

Van die 12de tot die 14de eeu kan 'n mens praat van Middel-Wallies (of *Cymraeg Canol*), waarvan meer oorbly as uit enige ander tydperk. Dit is die taal van byna alle oorlewende vroeë manuskripte van die Mabinogion, alhoewel die verhale self beslis baie ouer is. Middel-Wallies is redelik verstaanbaar, alhoewel met 'n bietjie moeite, vir 'n hedendaagse Wallies-spreker.

Moderne Wallies

Moderne Wallies kan in twee tydperke verdeel word. Van die 14de tot die 16de eeu word 'n Vroeg-Modern-Wallies, wat deur Dafydd ap Gwilym gebruik is, en daarna 'n Laat-Modern-Wallies gepraat, wat begin met die Bybelvertaling van William Morgan in 1588. Soos met die Engelse eweknie, die Koning James Weergawe, het die Bybel 'n stabiliserende invloed op die taal gehad en het die hedendaagse taal nog steeds die selfde *Laat Moderne* etiket van Morgan se taal. Uiteraard het daar daarna nog klein veranderinge met die taal gebeur, soos altyd in lewende tale.

Agteruitgang in die 20ste eeu

Verspreiding van Wallies volgens die 2011-sensus

Die aantal Walliese sprekers het aan die begin van die 20ste eeu 'n hoogtepunt bereik. Die 1911-sensus get bepaal dat daar 977 366 Walliese sprekers in Wallis was. Teen 1991 het dit afgeneem tot 510 920. Engels was egter teen die begin van die 20ste eeu reeds die dominante taal en die agteruitgang van die taal in Wallis kan teruggespoor word na gebeure in die 19de eeu. In die tweede helfte van die 19de eeu het Wallis snelle industrialisering ondergaan gegrond op die ontginning en verwerking van rou materiale. Dit het gepaard gegaan met immigrasie, verstedeliking en die ontstaan van 'n stedelike werkersklas. Wallis se isolasie met betrekking tot die res van die Verenigde Koninkryk is ook oorbrug deur die bou van vervoerinfarstruktuur vir die uitvoer van ystererts, steenkool en leiklip en om beter toegang tot Ierland te bewerkstellig. Emigrasie uit Wallis, hoewel op kleiner skaal as in die geval van Ierland en Skotland, het verder bygedra tot 'n daling in die verhouding van Wallies tot Engelse sprekers[10]

Stygende ingryping deur die Britse staat het 'n groot invloed op die status en gebruik van Wallies gehad. Wallies is as agterlik gesien en as 'n hindernis tot ontwikkeling. Veral die gebruik van Engels as onderrigmedium in Wallis het 'n groot impak op die taal gehad. teen 1870 is 'n volledige netwerk van Engel-medium skole in Wallis gevestig en teen 1880 is skoolgaan verpligtend gemaak, Dit het beteken dat alle Walliese kinders van vyfjarige ouderdom af onderrig in Engels ontvang het. gevalle waar kinders gestraf is vir die gebruik van Wallies in skoolgange of op die speelgrond is ook wyd aangemeld.[10]

Twee faktore het gekeer dat Wallies nie onder die geweldige druk geheel en al uitgesterf het nie: 1) Die patroon van interne immigrasie wat nuwe Walliese taalgemeenskappe in die stede te weeg gebring het en 2) die ontwikkeling van die Walliese nonkonformistiese kerkbeweging.[10]

Fonologie

Konsonante

Wallies gebruik nie die letters *k*, *x* en *z* nie. Die *k* klank word deur *c* voorgestel wat nooit as die *s* klank uitgespreek word nie. Daar is geen *z*-klank in Wallies nie; *cs* word soos die Engelse *x* uitgespreek. J behoort nie tot die Walliese alfabet nie maar word gebruik om die klank van die Engelse *j* in leenwoorde soos *garej* (garage) gebruik.[11]

Wallies beskik oor die volgende konsonante, getranskribeer in die Internasionale Fonetiese Alfabet ; die grafeme wat ooreenkom met die Walliese alfabet word in vetgedrukte letters vertoon.

<table>
<tr><th rowspan="2"></th><th colspan="3">Labiale</th><th rowspan="2">Dentale</th><th colspan="2">Alveolare</th><th rowspan="2">Post-alveolare</th><th rowspan="2">Palatale</th><th rowspan="2">Velaar</th><th rowspan="2">Glottale</th></tr>
<tr><th>bilabiale</th><th>labio-dentale</th><th>labio-velare</th><th>sentrale</th><th>laterale</th></tr>
<tr><td>Plofklanke</td><td>[[IFA_p|p]]
p
[[IFA_b|b]]
b</td><td></td><td></td><td></td><td>[[IFA_t|t]] t
[[IFA_d|d]]
d</td><td></td><td></td><td></td><td>[[IFA_k|k]]
c
[[IFA_g|g]]
g</td><td></td></tr>
<tr><td>Nasale</td><td>[[IFA_m̥|m̥]]
mh
[[IFA_m|m]]
m</td><td></td><td></td><td></td><td>[[IFA_n̥|n̥]]
nh
[[IFA_n|n]]
n</td><td></td><td></td><td></td><td>[[IFA_ŋ̊|ŋ̊]]
ngh
[[IFA_ŋ|ŋ]]
ng</td><td></td></tr>
<tr><td>Affrikate</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>([[IFA_ʧ|ʧ]])
tsi, tsh, ts
([[IFA_ʤ|ʤ]])
j</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>Frikatiewe</td><td></td><td>[[IFA_f|f]]
f, ph
[[IFA_v|v]]
f</td><td></td><td>[[IFA_θ|θ]]
th
[[IFA_ð|ð]]
dd</td><td>[[IFA_s|s]]
s</td><td>[[IFA_ɬ|ɬ]]
ll</td><td>[[IFA_ʃ|ʃ]]
si, sh, s</td><td></td><td>[[IFA_x|x]]
ch</td><td>[[IFA_h|h]]
h</td></tr>
<tr><td>Trillers</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>[[IFA_r̥|r̥]]
rh
[[IFA_r|r]]
r</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>Approksimante</td><td></td><td></td><td>[[IFA_w|w]]
w</td><td></td><td></td><td>[[IFA_l|l]] l</td><td></td><td>[[IFA_j|j]]
i</td><td></td><td></td></tr>
</table>

Notas:

- As 'n konsonant sel twee tekens bevat, dui die eerste op 'n stemlose konsonant en die tweede op 'n stemhebbende konsonant.
- Die stemlose plosiewe en nasale word deurmiddel van aspirasie uitgespreek en die stemhebbende plosiewe word aan die einde van 'n woord stemloos uitgesproke ná *s* in kombinasie met *sb* en *sg*.
- Die stemlose nasale word altyd geaspireer as gevolg van die mutasie deur nasalisasie van die stemlose plosief.
- Die klank [ʃ] kom normaalweg voor klinkers voor waar dit as *si* geskryf word: bv. *siarad* [ʃɑːrad) « praat », *siop* [ʃɔp] « winkel » ; in sekere ander posisies, word die transkripsie *sh* gebruik vir leenwoorde of dialekvorme gebruik. In suidelike Wallies word *s*gesis as [[[:Sjabloon:APIb]]] wanneer dit in kontak met *i* is: byvoorbeeld *mis* « min » of *sir* « graaf » word uitgespreek as [miːʃ] en [[[:Sjabloon:APIb]]] (teenoor [miːs] en [siːr] in die noorde).
- Die affrikate [ʧ] en [ʤ] word aangetref in leenwoorde uit Engels; die transkripsie is nie geheel en al vas nie en in sekere gevalle word die klank [[[:Sjabloon:APIb]]] gebruik. Dialekgewys bestaan hierdie affrikate ook in inheemse woorde as ontwikkelings van die kombinasie van [tj] en [dj] (geskryf *ti* en *di*).
- In ongeassimileerde leenwoorde kan mens die klank Sjabloon:SAPI teëkom wat baie keer met [s] vervang word.
- Die stemlose frikatiewe laterale alveolaar wat as *ll* geskryf word, word baie keer as besonder aan Wallies beskryf; Engelssprekendes benader die klank baie keer met *thl* of *fl* in die naam met Walliese oorsprong *Lloyd* (van *llwyd* « grys, bruin »), soos aangedui deur die variant *Floyd*.

Klinkers

In Wallies wissel die lengte van klinkers heelwat (lank, medium, kort),[12] tot 'n groot mate na gelang die fonetiese omgewing (met variasie in verskillende dialekte). Verskille in lengte kan in sekere gevalle tussen woorde differensieer (bv. *car* "motor" / *câr* "vriend, ouer", *ton* "golf" / *tôn* "melodie"). Die Walliese ortografie maak dit oor die algemeen moontlik om die lengte van vokale te bepaal volgens redelike komplekse reëls wat afhang van klem, die aard van die konsonante wat daarop volg sowel as die teenwoordigheid van diakritiese tekens, waarvan die mees algemene die kappie is wat gebruik word om sekere lang klinkers aan te dui. Die monoftongstelsel word deur die onderstaande tabel aangegee:

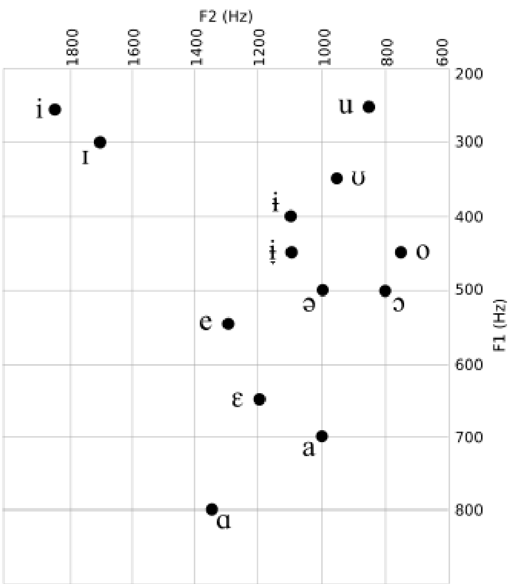
Monoftonge	Voor	Sentraal	Agter
Geslote	iː	ɨː	uː
Naby-geslote	ɪ	ɨ̞	ʊ
Geslote middel	eː	ə(ː)	oː
Oop middel	ɛ		ɔ
Oop	a		ɑː

Wallies het ook 'n groot aantal diftonge :

Diftonge	Tweede komponent		
Eerste komponent	**voor**	**sentraal**	**agter**
geslote		ʊɨ	ɪu, ɨu
middel	əi, ɔi	əɨ, ɔɨ	ɛu, əu
oop	ai	aɨ, ɑːɨ	au

Suidelike Wallies gebruik nie die klinkers [ɨ] en [ɨː] nie en vervang dit met [ɪ] en [iː] onderskeidelik. Dit geld ook vir klinkers wat 'n element van 'n diftong vorm. Dit affekteer ook die uitspraak van die diftonge *ae* en *au* ná [ai].[13] Ander verminderings in die klinkerstelsel kom ook dialekgewys voor.

Woorde word in Wallies met toonaksent uitgespreek wat gewoonlik in meerlettergrepige woorde op die tweede laaste lettergreep val. daar bestaan egter 'n aantal meerlettergrepige woorde waar die aksent op die laaste lettergreep val – waaronder die naam van die taal, *Cymraeg*. Die lengte van aanvangsklinkers is gedeeltelik onderworpe aan klem: alle ongeklemde klinkers is naamlik kort. Walliese omgangstaal neig om die ongeklemde aanvangsklinkers tydens uitspraak illiminieer (aferese):[14] woorde soos *afalau* "appels", *esgidiau* "skoene" en *yfory* "môre" word dus as ['vɑːlɛ], ['skɪʤɛ] en ['voːrɪ] uitgespreek[15]

Formante van die Walliese klinkers

Ortografie

Die moderne Walliese alfabet (*yr wyddor*) bestaan uit 28 letters waarvan agt digrawe is:

Hoofletters																											
A	B	C	CH	D	DD	E	F	FF	G	NG	H	I	L	LL	M	N	O	P	PH	R	RH	S	T	TH	U	W	Y
Kleinletters																											
a	b	c	ch	d	dd	e	f	ff	g	ng	h	i	l	ll	m	n	o	p	ph	r	rh	s	t	th	u	w	y

Die Walliese spelwyse mag vreemd voorkom maar is byna geheel en al foneties. In 'n paar gevalle is die verwantskap tussen die foneem en die ortografiese voorstelling nie eenvoudig is nie.[16] Die belangrikste uitsonderings in terme van fonetiese ortografie is as volg:

- *y* het twee moontlike waardes, [ə] in eenlettergrepige woorde of nieslot lettergrepe, maar [ɨ] of [i] in alle ander gevalle.[17]
- *u* het vandag dieselfde waarde as "y helder". *u* word gebruik as gevolg van 'n verskil in wat in Middeleeuse Wallies bestaan het: *u* is toe as Sjabloon:SAPI uitgespreek,[18] amper soos die *u* in Frans of Bretons (maar meer na agter uitgespreek).
- *u* en *y* word gewoonlik as [ɨ] in Noord-Wallis en as [i] in Suid-Wallis uitgespreek.
- *i* en *w* dui met afwisseling beide klinkers en spirante aan wat tot dubbelsinnighede kan veroorsaak, veral in die groepering *wy*. *w* is baiekeer [w] in aanvanklike combinasies *gwl-, gwn-, gwr-* ; van woorde soos *gwlad* :land", *gwneud* "doen", *gwraig* "vroud" is eenletergrepig: ['gwlɑːd], ['gwnəɨd], ['gwraig].
- in die enkellettergrepige woorde ontwikkel 'n slot *r* of 'n *l* ná 'n konsonant tot 'n ondersteunings klinker (*svarabhakti*) waarvan die klank die klank van die voorafgaande klinker ego: *llyfr* "boek" word uitgespreek as ['ɬɨvɨr], *pobl* "mense" word uitgespreek as ['pɔbɔl]. In omganstaal word hierdie klinker in sekere woorde uitgeskryf: *pobl* word dan *pobol*. In meerlettergrepige woorde is die neiging om *r* of *l* in hierdie posisiues weg te laat: *ffenestr* "venster" word ['feːnɛst], *perygl* "gevaar" word ['peːrɨg].[19]
- die slot *-f* word baie keer weggelaat in hendendaagse spraak: *tref* "dorp / stad" word dus uitgespreek as [treː]. Ook in hierdie geval word die ortografie in omgangstaal aangepas tot *tre*.
- die hendedaagse taal is geneig tot redusering van diftonge in onbeklemtoonde slotlettergrepe met resultate wat volgens dialek wissel. In besonder word die algemene meervoud slot *-au* [a] in die Noorde en [ɛ] in die Suide.
- 'n paar gramatikale woorde het niereguliere uitspraak.
- *h* dui [ʰ] aan in *mh, nh,* en *ngh*.
- *ph* word slegs as 'n produk van aspiraat mutasie uitgespreek.
- *si* dui [ʃ] aan as dit deur 'n vokaal gevolg word.

Die volgende word net in leenwoorde gebruik:

Letter	IFA
j	/dʒ/
ts	/tʃ/

Kollasie

Letter	Naam	Ooreenstemmende klanke
a	*â*	/a, aː/
b	*bî*	/b/
c	*èc*	/k/
ch	*èch*	/x/
d	*dî*	/d/
dd	*èdd*	/ð/
e	*ê*	/ɛ, eː/
f	*èf*	/v/
ff	*èff*	/f/
g	*èg*	/ɡ/
ng	*èng*	/ŋ/
h	*âets*, *hâ*	/h/
i	*î* (N), *î dot* (S)	/ɪ, iː, j/
l	*èl*	/l/
ll	*ell*	/ɬ/
m	*èm*	/m/
n	*en*	/n/
o	*ô*	/ɔ, oː/
p	*pî*	/p/
ph	*ffî*	/f/
r	*èr*	/r/
rh	*rhî*, *rhô*	/r̥/
s	*ès*	/s/
t	*tî*	/t/
th	*èth*	/θ/
u	*û* (N), *û bedol* (S)	/ɨ̞, ɨː/ (N), /ɪ, iː/ (S)
w	*ŵ*	/ʊ, uː, w/
y	*ŷ*	/ɨ̞, ɨː, ə, əː/ (N), /ɪ, iː, ə, əː/ (S)

Hoewel die digrawe *ch, dd, ff, ng, ll, ph, rh, th* met twee simbole geskryf word, word hulle in Wallies as enkele letters beskou. Dit beteken byvoorbeeld dat *Llanelli* ('n dorp in Suid-Wallis) in Wallies slegs ses letters het in vergelyking met die agt wat in Afrikaans onderskei word. Sortering word in ooreenstemming met die alfabet gedoen. *la* kom byvoorbeeld voor *ly*, wat voor *lla* kom wat weer voor *ma* kom. Sortering kan soms gekompliseer word deur die feit dat addisionele inligting nodig is om te onderskei tussen 'n ware digraaf en twee afsonderlike letters wat langs mekaar verskyn; byvoorbeeld *llom* kom na *llong* (waar die *ng* vir /ŋ/ staan) maar voor *llongyfarch* (waar *n* en *g* afsonderlik uitgespreek word as /ŋɡ/).

Hoewel digrawe as enkele letters beskou word, word slegs die eerste komponent as 'n hoofletter geskryf wanneer 'n onderkas woord 'n aanvanklike hoofletter nodig het. Dus:

> Ll*andudno*, Ff*estiniog*, Rh*uthun*, ens. (plekname)
> Ll*ŷr*, Rh*ian*, ens (persoonlike eiename)
> Rh*edeg busnes dw i*. Ll*yfrgellydd ydy hi.* (ander sin begin met 'n digraaf)

Altwee letters in 'n digraaf word slegs in hoofletters geskryf as die hele woord in hoofletters geskryf word:

> LL*ANDUDNO*, LL*ANE*LL*I* (soos op 'n plakkaat of padteken)

Diakritiese tekens

Wallies maak van 'n aantal diakritiese tekens gebruik:

- Die kappie of sirkumfleks (ˆ) word gebruik om klinkerlengte aan te dui. Die klanke *â, ê, î, ô, û, ŵ, ŷ* is dus altyd lank. Alle lang klinkers word egter nie met 'n kappie gemerk nie. Dus is *a, e, i, o, u, w, y* sonder 'n kappie nie noodwendig kort nie.
- Die gravisaksent (`) word soms gebruik om klinker te merk wat kort moet wees in gevalle waar 'n lang klinker normaalweg verwag sou word, bv. *pas* /pɑːs/ ('n hoes), *pàs* /pas/ ('n pas/permit of 'n rygeleentheid in 'n motor); *mwg* /muːɡ/ (rook), *mẁg* /mʊɡ/ ('n beker).
- Die akuut of aksentteken (´) word soms gebruik om 'n beklemtoonde slotlettergreep in 'n meerlettergrepige woord aan te dui. Dus het die woorde *gwacáu* (om leeg te maak) en *dicléin* (van die hand wys) 'n slotklem. Alle veellettergrepige woorde met slotklem word egter nie met 'n akuut gemerk nie (Cymraeg "Wallies" word byvoorbeeld sonder een geskryf). Die akuut kan ook gebruik word om aan te dui dat 'n *w* 'n klinker voorstel in 'n konteks waar 'n glyklank verwag kon word, bv. gẃraidd /ˈɡʊ.raið/ (twee lettergrepe) "manlik", teenoor gwraidd /ɡwraið/ (een lettergreep) "wortel".
- Die deelteken of diaerese (¨) dui 'n klinkerletter aan wat volledig uitgespreek moet word, nie as 'n semiklinker nie, bv. *copïo* (om te kopieer) wat as /kɔˈpiːɔ/ uitgespreek word, en nie as */ˈkɔpjɔ/ nie.

Veral die gravis- en akuuttekens word baie keer weggelaat in informele skrif. Dieselfde geld tot 'n mindere mate vir die diaerese. Die kappie, word egter gewoonlik gebruik. Klinkers met aksente word nie as aparte letter beskou nie.

Klem

Die klem val in gesproke Wallies amper altyd op die tweede laaste lettergreep van 'n woord; die paar uitsonderings word aangedui deur 'n akuutaksent (´), e.g. *ffarwél.*

'n Deelteken (¨) op 'n vokaal dui aan dat dit ten volle uitgespreek word en nie as deel van 'n diftong nie, e.g. *copïo* (*om 'n kopie te maak*) – uitgespreek [kɔˈpiːɔ], nie *[ˈkɔpjɔ] nie.

Wallies gebruik ook die grafis (dalende aksent) om vokale as kort te merk, as die vokaal normaalweg lank uitgespreek sou word, e.g. *pas* [paːs] *n hoes'*, pàs *[pas]* n pas/permit'; *mwg* [muːɡ] 'a smoke', *mẁg* [mʊɡ] *n beker' [2] (https://groups.google.com/groups?selm=35d8b6b4.955440%40news.portal.ca).*

Die klemplasing kan veroorsaak dat verwante woorde en konsepte (selfs meervoude) heel verskillend kan klink, omdat lettergrepe aan die einde van die woord gelas word en die klem dienooreenkomstig skuif e.g.:

- *Ysgrif* — [ˈəsgriv] – 'n artikel of storie
- *Ysgrifen* — [əsˈgriven] – skryf
- *Ysgrifeniadau* — [əsgriveˈnjada] – geskrifte
- *Ysgrifenedig* — [əsgriveˈnedig] – geskrewe
- *Ysgrifennu* — [əsgriˈvenɨ] – om te skryf
- *Ysgrifennydd* — [əsgriˈvenɨð] – 'n sekretaris
- *Ysgrifennyddes* — [əsgriveˈnəðes] – 'n sekretaresse
- *Ysgrifenyddion* — [əsgriveˈnəðjon] – sekretarisse of sekretaresses

(Let op hoe die toevoeging van 'n lettergreep aan *ysgrifennydd* om *ysgrifennyddes* te vorm verander die uitspraak van die tweede "y". Dit is omdat die uitspraak van "y" daarvan afhang of dit die finale lettergreep is of nie.)

Die verband tussen die Walliese woord *ysgrif* en die Latynse woord *scribo* 'Ek skryf', waarvan dit afgelei is, is redelik duidelik, as diachroniese klankverskuiwing in ag geneem word.

Morfologie

Aanvanklike konsonant mutasie

Aanvanklike konsonant mutasie is 'n taal verskynsel wat in alle Keltiese tale aangetref word.

Die eerste letter van 'n woord in Wallies verander afhangend van die grammatikale konteks (soos wanneer die voorwerp direk op die onderwerp volg), of wanneer dit deur seker woorde, e. g. *i*, *yn*, en *a* voorafgegaan word. Wallies het drie mutasies: die sagte mutasie, die nasale mutasie, en die aspiratiewe mutasie:

Wortel	Sag	Nasaal	Aspiraat
p	b	mh	ph
b	f	m	
t	d	nh	th
d	dd	n	
c	g	ngh	ch
g	Ø*	ng	
m	f		
ll	l		
rh	r		

'n Leë sel dui aan dat die letter nie geaffekteer word nie.

By voorbeeld, die woord vir *klip* is *carreg*, maar "die klip" is *y garreg* (sagte mutasie), "my klip" is *fy ngharreg* (nasale mutasie) en "haar klip" is *ei charreg* (aspiratiewe mutasie). Die voorbeelde toon gebruik in die standaard taal aan; die sagte mutasie is stadigaan besig om die nasale en aspiratiewe mutasies te vervang aangesien die meganismes waarop die mutasies gegrond is nie meer verstaan word nie. Deesdae word die aspiratiewe mutasies eintlik net uitgevoer in omgangstaal vir woorde wat met C begin en is dit in sommige gebiede heeltemal onbekend. Die nasale mutasie word tans net in twee gevalle gebruik en word ook deur die sagte mutasie vervang.

*Die sagte nutasie vir *g* is die eenvoudige skrap van die aanvanklike klank. Byvoorbeeld, *gardd* "tuin" word *yr ardd* "die tuin".

Grammatika

Woordbou

Nomina

Selfstandige naamwoorde

Soos meeste ander Indo-Europese tale (maar nie Afrikaans en Engels nie), behoort alle selfstandige naamwoorde tot 'n grammatikale geslag. In Wallies is daar twee geslagte: manlik en vroulik. Behalwe vir selfstandige naamwoorde waarvan die geslag duidelik is uit die betekenis (bv. *mam* 'moeder' is vroulik), is daar geen patroon nie en moet geslag maar saam met die woord geleer word.

In Wallies is daar twee grammatikale getalle. Daar is enkel/meervoud selfstandige naamwoorde wat ooreenkom met die enkelvoud/meervoud in Afrikaans. Meervoude is onvoorspelbaar en word op verskeie maniere gevorm. Sommige selfstandige naamwoorde word gevorm deur 'n woordeinde (gewoonlik *-au*), bv.. *tad* en *tadau*. Ander vorm die meervoud deur die vokaal te verander bv. *bachgen* en *bechgyn*. In ander gevalle word 'n kombinasie van die twee meervoudsvorme gebruik bv. *chwaer* en *chwiorydd*.

Die ander getalstelsel is die kollektief/eenheid stelsel. Die selfstandige naamwoorde in die stelsel vorm die enkelvoud deur die woordeinde *-yn* (vir manlike woorde) or *-en* (vir vroulike woorde) in die meervoud toe te voeg. Meeste selfstandige naamwoorde wat tot die stelsel behoort word in groepe aangetref, by voorbeeld, *plant* 'kinders' en *plentyn n kind', of* coed *'woud' en* coeden n boom'. In woordeboeke word die meervoud dikwels eerste gegee.

Genitiewe verwantskappe word uitgedruk deur apposisie (naasmekaarstelling). Die genitief in Wallies word gevorm deur twee naamwoordfrases langsmekaar te plaas, die besitter tweede. So Afrikaans "Die kat se moeder", of "moeder van die kat", stem ooreen met die Wallies *mam y gath* — letterlik "moeder die kat"; "die man se kar se vensters" is *ffenestri car y dyn* — letterlik "vensters kar die man". In Wallies neem die ding wat besit word nooit 'n lidwoord nie.

Die lidwoord

Wallies het nie 'n onbepaalde lidwoord nie. Die bepaalde lidwoord, wat die woord voorafgaan wat dit verander, en gebruik verskil in die geheel baie min van Afrikaans, dit het die vorme *y, yr,* en *'r*. Die reëls wat die gebruik bepaal is:

- As die woord met 'n vokaal begin word, *yr* gebruik, e.g. *yr ardd.*
- As die vorige woord op 'n vokaal eindig, word *'r* gebruik, onafhanklik van die aard van die woord wat daarop volg, e.g. *mae'r gath tu allan.* Die reël kry voorkeur bo die ander twee.
- In alle ander gevalle word, *y* gebruik, e.g. *y bachgen.*

Die lidwoord gee aanleiding tot die sagte nutasie as dit saam met vroulike selfstandige naamwoorde in die enkelvoud gebruik word, e.g. *tywysoges* '(a) prinses' maar *y dywysoges* 'die prinses'.

Byvoeglike naamwoorde

In Wallies volg byvoeglike naamwoorde gewoonlik die selfstandige naamwoord wat hulle beskryf, terwyl sommige soos *hen*, *pob*, en *holl* dit voorafgaan. Meeste byvoeglike naamwoorde word nie verbuig nie. Daar is egter 'n paar wat manlik/vroulik onderskeid of enkelvoud/meervoud behou. Na vroulike enkelvoud selfstandige naamwoorde ondergaan byvoeglike naamwoorde sagte mutasie.

Byvoeglike naamwoord trappe van vergelyking is redelik soortgelyk aan die Afrikaanse stelsel. Byvoeglike naamwoorde met een of twee lettergrepe kry die woordeindes *-ach* '-er' en *-a* '-est', e. g. *bannog* 'hoog', *bannogach* 'hoër', *bannoga* 'hoogste.' Byvoeglike naamwoord met meer as twee lettergrepe gebruik die woorde *mwy* 'meer' en *mwya* 'mees', bv. *teimladwy* 'sensitief', *mwy teimladwy* 'meer sensitiewe', *mwya teimladwy* 'mees sensitiewe'. Byvoeglike naamwoorde met twee lettergrepe kan in enige van die twee rigting gaan.

Die besitlike byvoeglike naamwoorde in Wallies is:

		Enkelvoud	Meervoud
Eerste Persoon		fy (n)	ein
Tweede Persoon		dy (s)	eich
Derde Persoon	**Manlik**	ei (s)	**eu**
	Vroulik	ei (a)	

Die besitlike byvoeglike naamwoorde gaan die selfstandige naamwoord wat hulle beskryf vooraf, wat baiekeer gevolg word deur die ooreenkomstige vorm van die persoonlike voornaamwoord bv. *fy mara i* 'my brood', *dy fara di* 'Jou brood', *ei fara fe* 'sy brood', ens.

Die demonstratiewe byvoeglike voornaamwoorde is *'ma* 'hierdie' en *'na* 'daardie'. Hulle volg die selfstandige naamwoord wat hulle beskryf, wat ook die lidwoord neem. By voorbeeld, *y llyfr* 'die boek', *y llyfr 'ma* 'hierdie boek', *y llyfr 'na* 'Daardie boek'.

Voornaamwoorde

Die Walliese voornaamwoorde is:

		Enkelvoud	Meervoud
Eerste Persoon		i	ni
Tweede Persoon		ti, di	chi
Derde Persoon	**Manlik**	e, o	**nhw**
	Vroulik	hi	

Mervoud, verkleiningsvorm Deklinasietipes Naamvalle Byvoeglike naamwoorde en bywoorde Voornaamwoorde Besitlike agtervoegsels Telwoorde

Werkwoorde

Vervoegingstipes Vervoeging Wyse Lydende vorm Infinitief Deelwoorde Ontkenning Om te hê

Tye

In Wallies word die meeste tydsvorme met behulp van 'n hulpwerkwoord gevorm, gewoonlik *bod* 'om te wees.' Dit word onreëlmatig vervoeg:

		Deklaratief (*Ek is*)		**Interrogatief (*Is ek?*)**		**Negatief (*Ek is nie*)**	
		Enkelvoud	**Meervoud**	**Enkelvoud**	**Meervoud**	**Enkelvoud**	**Meervoud**
Teenwoordig	**Eerste Persoon**	dw	dyn	ydw?	ydyn?	dw	dyn
	Tweede Persoon	(r)wyt	dych	wyt?	ydych?	dwyt	dych
	Derde Persoon	mae	maen	ydy?	ydyn?	dydy	dydyn
Verlede	**Eerste Persoon**	bues	buon	fues?	fuon?	fues	fuon
	Tweede Persoon	buest	buoch	fuest?	fuoch?	fuest	fuoch
	Derde Persoon	buodd	buon	fuodd?	fuon?	fuodd	fuon
Imperfek	**Eerste Persoon**	roeddwn	roedden	oeddwn?	oedden?	doeddwn	doedden
	Tweede Persoon	roeddet	roeddech	oeddet?	oeddech?	doeddet	doeddech
	Derde Persoon	roedd	roeddyn	oedd?	oeddyn?	doedd	doeddyn
Toekoms	**Eerste Persoon**	bydda	byddwn	fydda?	fyddwn?	fydda	fyddwn
	Tweede Persoon	byddi	byddwch	fyddi?	fyddwch?	fyddi	fyddwch
	Derde Persoon	bydd	byddan	fydd?	fyddan?	fydd	fyddan

- *ddim* (*nie*) word na die voornaamwoord gevoeg vir negatiewe vorms van *bod.*
- Daar is baie dialektiese variasies van die werkwoord.
- Omgangstaal imperfektydvorms is o'n i, o't ti, oedd e/hi, o'n ni, o'ch chi en o'n nhw. Dit word vir verklarende, vraende en negatiewe vorms gebruik. .
- Wallies is ongewoon in die sin dat dit geen vaste woorde vir *ja* en *nee* nie. Die relevant deel van die werkwoord *bod* word in plek daarvan gebruik bv.: *Ydych chi'n hoffi coffi?* (*Hou jy van koffie*) dan volg of *Dw* (*Ek is = Ek doen = Ja*) of *Dw ddim* (*Ek is nie = Ek doen nie = Nee*)

Voorsetsels

In Wallies verander die voorsetsel baiekeer van vorm as dit deur 'n voornaamwoord gevolg word. Dit staan as verboë voorsetsel bekend. Meeste soos *dan*, volg dieselfde basiese patroon:

		Enkelvoud	**Meervoud**
Eerste Persoon		dana i	danon ni
Tweede Persoon		danat ti	danoch chi
Derde Persoon	**Manlik**	dano fe/fo	**danyn nhw**
	Vroulik	dani hi	

Daar is soms dialektiese variasie veral in die eerste en tweede persoon enkelvoud vrome. In sommige plekke kan mens *dano i*, *danot ti*, of *danach chi* hoor.

Meeste voorsetsels veroorsaak sagte mutasie.

Sintaksis

Woordorde

Vrae

Onderwerp

Voorwerp

Ander eienskappe van Walliese grammatika

- *Besitlikes as voorwerp voorname*. Die Wallies vir "Ek hou van Rhodri" is "Dw i'n hoffi Rhodri" ("I am liking Rhodri"), maar "Ek hou van *hom*" is "dw i'n *ei* hoffi fe" – letterlik "Ek is *syne* houend van hom"; "Ek hou van *jou*" is "dw i'n *dy* hoffi di" ("Ek is *jou* houende van jou"), ens.
- *Aansienlike gebruik van hulpwerkwoorde*. Terwyl 'n taal soos Engels werkwoorde direk kan gebruik (e.g. *I go = Ek Gaan*) of met behulp van 'n hulpwerkwoord (*I am going*, waar *to be* in die geval as hulpwerkwoord gebruik word), neig Wallies sterk na die tweede gebruik. In die teenwoordigetyd word alle werkwoorde met die hulpwerkwoord *bod* (to be = om te wees) gebruik, so *dwi'n mynd* is letterlik *I am going*, maar beteken eenvoudig *I go = Ek gaan*. In die verlede tyd en toekomende tyd, is daar verboë vorms van alle werkwoorde, maar dit is algemeen om in spreektaal die werkwoordelike naamwoord (*berfenw*, rofweg ekwivalent met die infinitief in ander tale) saam met die verboë vorm van *gwneud* (om te doen) te gebruik, so *Ek het gegaan* kan *mi es i* of *mi wnes i fynd* wees, en *Ek sal gaan* kan *mi á i* of *mi wna i fynd* wees. Daar is ook 'n toekomende tyd vorm wat die hulpwerkwoord *bod* gebruik om *fydda i'n mynd* te gee (rofweg *I will be going*) en 'n imperfek tyd (a continuous/habitual past tense) wat ook *bod* gebruik, met *roeddwn i'n mynd* wat beteken *I used to go/I was going*.
- *Affirmatiewe Merkers*. *Mi* (meestal Nooord) en *Fe* (meestal Suid) word baiekeer voor verboë werkwoorde geplaas as dit dekleratief (verklarend) is. Dit is gewoonlik 'n omganstaal vorm en word selde in geskrewe of formele Wallies gesien.

Woordeskat

Leksikale elemente

Die basis vir die Walliese woordeskat se oorsprong is Kelties. Dit is kom sterk ooreen met dié van ander Britoniese tale soos Bretons en Cornies en tot 'n mindere mate met dié van die Gaeliese tale soos Iers en Skots-Gaelies. Dit word geïllustreer deur die onderstaande tabel wat 'n verskeidenheid woorde in Wallies, Bretons,[20] en Iers aangee.

Betekenis	Wallies	Bretons	Iers	*betekenis*	Wallies	Bretons	Iers
kop	pen	penn	ceann	*hoog*	uchel	uhel	uasal *« noble »*
huis	tŷ	ti	teach	*laag / onder*	isel	izel	íseal
seun	mab	mab	mac	*groot*	mawr	meur	mór
broer	brawd	breur	bráthair	*klein*	bach, bychan	bihan	beag
suster	chwaer	c'hoar	siúr	*wit*	gwyn	gwenn	fionn *« blond »*
mens, persoon	dyn	den	duine	*swart*	du	du	dubh
herder	bugail	bugel *"kind"*	buachaill *"seun"*	*lewend*	byw	bev	beo
hond	ci	ki	cú	*dood*	marw	marv	marbh
somer	haf	hañv	samhradh	*wyd*	llydan	ledan	leathan
winter	gaeaf	goañv	geimhreadh	*oud*	hen	hen *« ancien »*	sean
vuur	tân	tan	tine	*jonk*	ieuanc, ifanc	yaouank	óg
yster	haearn	houarn	iarann	*nuut*	newydd	nevez	nua
bladsy	dalen	delienn	duille	*entendre*	clywed	klevet	cluin
mer	môr	mor	muir	*swem*	nofio	neuñviñ, neuiñ[21]	snámh
rivier	afon	aven *(uitgedien)*	abhainn	*sing*	canu	kanañ, kaniñ	can

Ondanks die ooglopende gemene familieverband tussen Wallies en Bretons, het die lang skeiding tussen die twee tale beduidende divergensie tot gevolg gehad insluitend in basiese woordeskat. Dit kan byvoorbeeld gesien word in die woorde wat die liggaamsdele beskryf waar die Walliese woorde *trwyn*, *clust*, *llaw* "neus, oor, hand" glad nie in Bretons voorkom nie en waar die woorde *fri*, *skouarn*, *dorn* gebruik. Laasgenoemde illustreer ook 'n andere soort diversgensie naamlik valse vriende; waar dieselfde of soortgelyke woorde verskillende betekenisse aanneem. In Wallies gebruik die woord *dwrn* maar in die sin van "poing, poignée".

Leenwoorde

Wallies het sluit soos die ander Britoniese tale heelwat ou Latynse leenwoorde in. Talle hedendaagse woorde is in die woordeskat opgeneem in die tydperk toe Wallis en Engelenad, insluitend Cornwall, deel gevrom het van die Romeinse provinsie Britannia. Voorbeelde sluit in *mur* "mur" (van *mūrus*), *ffenestr* "venster" (*fenestra*), *pont* "pont" (*pōns*, genitief *pontis*), *fynnon* "fontein" (*fontāna*), *cannwyll* "chandelle" (*candēla*), *ffrwyth* "vrug" (*frūctus*), *ffa* "haricot" (*faba*), *pysgod* "visse" (*piscātum*), *gwin* "wyn" (*vīnum*), *caws* "kaas" (*cāseum*), *llaeth* "melk" (*lac*, genitief *lactis*), *carchar* "tronk" (*carcer*), *saeth* "flèche" (*sagitta*), *perygl* "gevaar" (*periculum*), *parod* "prêt" (*parātus*). Ander greop Latynse leenwoorde het 'n meer literêre karakter en is in die taal opgeneem as gevolg van die belangrike rol wat Latyn in die Middeleeue in die onderwys gespeel het: *llyfr* "boek" (*liber*), *llythyr* "lettre" (*littera*), *gramadeg* "grammatika" (*grammatica*), *erthygl* "artikel" (*articulum*),

ysgrifennu "skryf" (*scrībere*), *dysgu* "leer" (*discere*). Op soortgelyke wyse is die godsdienstige literatuur van Latynse oorsprong: *eglwys* "kerk" (*ecclēsia*), *mynach* "monnik" (*monachus*), *pregeth* "preek" (*praedicātiō*), *pechod* "sondig" (*peccātum*), *uffern* "hel" (*infernus*). Die betekenis van sommige woorde het heelwat verander: dus *mynwent*, van *monumenta* "monumente", beteken "begraafplaas", en *swydd*, van *sēdēs* "stoel"siège », het vandag die betekenis "pos, funksie, werk".

Later het Wallies ook diverse woorde uit ander tale in die Britse Eilande geleen soos uit Oudiers (*cnocc* → Wallies *cnwc* "butte", *dorus* → Wallies *drws* "hek"), Oudnoors (*garðr* → Wallies *gardd* "tuin", *jarl* → Wallies *iarll* "graaf / earl"), maar meer as enige ander taal het Engels konstant invloed op die taal uitgeoefen sedert die Angel-Saksiese oorwinning van Wallis en is, en word, Engelse woorde op beduidende skaal in Wallies opgeneem.

Die oudste leenwoorde uit Engels wat dateer uit die vroegste teenwoordigheid van die Angel-Sakse blyk uit die behoud van die vorms wat kenmerkend is van Oudengels: byvoorbeeld *cusan* "'n kus of soen" (Oudengels *cyssan*, moderne Engels *kiss*), *crefft* "beroep" (Oudengels *cræft*, moderne Engels *craft*), *betws* "kapel" (Oudengels *bédhús*). Die leenwoorde kom voor in alle onderwerpe en op alle vlakke. Talle is ooglopend terwyl ander weggesteek word deur die stelselmatige Walliese spelwyse. Die leenwoorde ondergaan baie keer leksikale verandering wat lei tot verskille in uitspraak (bv. *cwpwrdd* "kas", van *cupboard* ; *siaced* "baadjie", van *jacket*) of hulle betekenis (bv. *tocyn* "kaartjie", van *token* wat die algemene betekenis van "handelsmerk" het; *smwddio* "stryk", van *smoothe* wat "glad maak" beteken).

Kennisgeweing met twee leenwoorde uit Engels: *lifft* "hysbak" en *platfform* "platform" en 'n calque : *ffordd allan* "uigang".

In gesproke taal word leenwoorde uit Engels *piecemeal* opgeneem sonder leksikale aanpassing in 'n vorm van taalkundige kodewisseling. Geskrewe Wallies is geneig om meer suiwer te wees en vermy anglisismes op verskillende maniere:

- deur leenvertaling wat gedoen word deur 'n vreemde konsep met inheemse elemente aan te pas: bv. *rhan* "deel" + *amser* "tyd" → *rhan amser* "deeltyds" (van die Engelse *part-time*) ; *pêl* "bal" + *troed* "voet" → *peldroed* "voetbal" ; *arch-* "super-" + *marchnad* "marché" → *archfarchnad* "supermark"
- deur neologismes : bv. *cyfrifiadur* "rekenaar", van *cyfrif* "reken"; *cymdeithaseg* "sosiologie", van *cymdeithas* "samelewing"; *peiriannydd* "ingenieur" van *peiriant* "masjien"
- deur eenvoudige 'n Walliese vorm aan leenwoorde te gee: v.b. *bywgraffiad* "biografie", (na aanleiding van *byw* "lewend"); *teledu* "televisie"; *twristiaeth* "toerisme" (met die abstarkte agtervoegsel *-aeth*).

Woordvorming

Die Walliese woordvormingproses is soortgelyk aan dié van ander Europese tale:

- omskakeling: 'n woord verander van woordsoort sonder om van vorm te verander. Dit gebeur veral met werkwoorde en bywoorde wat na selfstandige naamwoorde verander (bv. *drwg* "sleg" → *y drwg* "die bode", *gwyrdd* "groen"→ *y gwyrdd* "*la verdure*", *dechrau* "om te begin" → *y dechrau* "die begin")
- afleiding deur byvoegsels: agtervoegsels (bv. *iach* "gesond, *bien-portant*" → *iechyd* "gesondheid", *dyn* "mens" → *dynol* "*humain*", *cwsg* "(die) slaap" → *cysgu* "(om te) slaap") of voorvoegsels (*calon* "hart" → *digalon* "afgemoedig", *pwys* "gewig" → *gwrthpwys* "teewig", *lladd* "doomaak" → *ymladd* "veg")
- saamstelling : woorde word teen gemiddelde frekwensie deur samestelling gevorm. In Wallies kan onderskei word tussen "behoorlike samestellings" wat geskep word volgens voorafbepaalde volgorde, wat gewoonlik gepaard gaan met konsonantmutaise van die eerste of tweede element van die samestelling (bv. *dŵr* "water" + *ci* "hond" → *dwrgi* "otter", *llyfr* "boek" + *cell* "kabinet" → *llyfrgell* "boekrak", *uchel* "hoog" + *gŵr* "man, eggenoot" → *uchelwr* "edelman, heer"), en "niebehoorlike samestellings" in die gewone volgorde en wat sonder mutasie gevorm word, wat in praktyk eenvoudige frases is wat as 'n enkele woord saamgestel word (bv. *gŵr* "man, eggenoot" + *cath* "kat" → *gwrcath* "matou", *pen* "hoof, doel"" + *tir* "aarde, terrein" → *pentir* "landhoof"). Die niebehoorlike samestellings kom veral voor in plekname: *Aberystwyth* "mond van die Ystwyth", *Cwmtwrch* "*combe du sanglier*", *Pentraeth* "einde van die starnd".

Frasevoorbeeld met naam en *épithètes* : *man* "plek" + *cadw* "oppas" + *troliau* "trollies" = "bagasietrolliepunt"

Wallies vorm ook talle *locutions lexicales* volgens die model "naam" + "byvoeglike naamwoord". Voorbeelde: *tŷ bach* "badkamers" (*tŷ* "huis"" + *bach* "klein"), *safle bws* "busstop" (*safle* "plek, stasie, pos" + *bws* "bus"), *peiriant golchi llestri*"skottelgoedwasmasjien" (*peiriant* "masjien" + *golchi* "was" + *llestri* [meervoud] "skottelgoed"), *cyllell boced* "knipmes" (*cyllell* "mes" + *poced* "sak"), *ystafell gysgu* "slaapkamer" (*ystafell* "saal, kamer" + *cysgu* "slaap").

Dialektiese variasie

Benewens die verskille in uitspraak wat te vore bespreek is, vertoon Walliese dialekte ook verskille in woordeskat. Die onderstaande tabel verskaf 'n aantal voorbeelde tipiese van die verskille tussen die Noorde en Suide.

Betekenis	Noordelike Wallies	Suidelike Wallies
oupa	*taid*	*tad-cu*
ouma	*nain*	*mam-gu*
vrou	*dynes*	*benyw*
melk	*llefrith*	*llaeth*
tafel	*bwrdd*	*bord*
buite	*allan*	*i maes*
nou	*rŵan*	*nawr*
wil	*eisiau*	*moyn*
lyk na	*edrych yn debyg*	*disgwyl yn debyg*
hy	*o, fo*	*e, fe*
met	*gan, efo*	*gyda*
Ek het 'n motor.	*Mae gen i gar.*	*Mae car 'da fi.*

Daar bestaan verder ook verskille in semantiese uitbreidings van sekere woorde: in suidelike Wallies word *merch* gebruik vir "dogter" en "meisie", terwyl noordelike Wallies *geneth* in laasgenoemde sin gebruik; noordelike Wallies gebruik weer *agoriad* "opening" in sin van "sleutel" terwyl suidelike Wallies die spesifieke woord *allwedd* vir die konsep het.

Neologismes

Taalvorme

Skryftaal

Omgangstaal

Moderne Standaardwallies

Die taalbeplanningaktiwiteite van die 1960's het gelei tot die loods van *Cymraeg Byw* (Lewende Wallies), 'n poging om 'n enkele standaard vir gesproke Wallies daar te stel waar daar histories nie so 'n standaard bestaan het nie. *Cymraeg Byw* en ander "Wallies vir aanleerders" standaarde is veronderstel om taalvorme van al die Walliese dialekte in te sluit, maar die dialek van suid-wes Wallis oorheers die vorme.[22] Die *Cymraeg Byw*-beweging is begin deur 'n reeks publikasies waarvan die eerste in 1964 verskyn het. *Cymraeg Byw*het die gebruik van standaardvorms wat so na as moontlik aan die literêre vorms was voorgestaan. 'n Behoefte aan 'n standaardmodel vir die leer van Wallies aan leerders het reeds vir 'n geruime tyd bestaan. *Cymraeg Byw* wou poog om die gaping tussen die literêre en gesproke taal te oorbrug en skole 'n standaard gesproke taal te bied wat oral in Wallis aanvaarbaar sou wees. Dit moes ook nie enige hindernisse skep tot die literêre studie van die taal nadat die gesproke vorm geleer is nie. Ortografiese aanpassings was bedoel om 'n kompromis tussen dialekte te tref en dit vir die leerder makliker te maak om met die praktiese probleem van verskillende dialekte oor die weg te kom. Sommige van die rasionaliserings wat aanvanklik ingevoer is, is as kunsmatig beskou en is later laat vaar. Kritici van *Cymraeg Byw* beskou dit as 'n voorskriftelike norm wat uit 'n kunsmatige versmelting van noordelike en suidelike dialekte bestaan met geen bestaansreg buite die klaskamer nie en dat die ontwikkelaars gefaal het in die oorbrugging van die gaping tussen literêre Wallies en die gesproke variante. Dit word egter as 'n toeganklike standaard gesien, ten minste vir opvoedkundige doeleindes en word in die L2 eksamens deur die Walliese Gesamentlike Komitee gebruik.[23]

Dialekte

Soos enige lewende taal het Wallies 'n aantal verskillende dialekte.

Dit is baie duidelik in die gesproke vorm en tot 'n mindere mate in die geskrewe vorm. 'n Nuttig, dog effens oorvereenvoudigde, klassifikasie in *Noord-Walliese* en *Suid-Walliese* vorms (of "Gog" en "Hwntw" gegrond op die woord vir Noord, *gogledd*, en die *Suid-Walliese* woord vir *hulle daardie kant* = "them over there"). Die verskil in die twee dialekte sluit woordeskat, uitspraak en grammatika in, alhoewel die verskil in laasgenoemde aspek, om die waarheid te sê, baie gering is.

'n Voorbeeld van die verskil tussen Noord- en Suid-Walliese gebruik sou die vraag "Wil jy 'n koppie tee hê?". In die Noorde sou dit tipies wees *"Dach chi isio panad?"*, terwyl dit in die Suide meer waarskynlik *"Dych chi'n moyn dishgled?"* sou wees. 'n Voorbeeld van uitspraak verskil tussen die Noorde en die Suide is die geneigdheid van die Suidelike dialekte om die letter "s" met 'n slepende tong ("lispel") uit te spreek, bv. *mis*, 'n maand, sou neig om as *mies* in die noorde uitgespreek te word en as *miesj* in die suide.

Die verskille tussen dialekte in moderne gesproke Wallies is egter klein in vergelyking met die tussen die gesproke en geskrewe taal. Laasgenoemde is heelwat meer formeel en is die taal van die Walliese vertaling van onder andere die Bybel, (Die *Beibl Cymraeg Newydd* — Nuwe Walliese Bybel — is aansienlik minder formeel as die tradisionele 1588 Bybel). Alhoewel die vraag "wil jy 'n koppie tee hê?" waarskynlik nie in geskrewe Wallies sal voorkom nie, sou dit as *"a oes arnoch eisiau cwpanaid o de?"*, geskryf word met die gesproke vorm *"Dach chi eisiau panad o de?"*.

Onder die eienskappe van die geskrewe taal, teenoor die gesproke taal, is groter steun op werkwoordverbuiging, 'n verskuiwing in die gebruik van sommige van die tydsvorme, 'n vermindering in uitdruklike gebruik van voornaamwoorde (aangesien die inligting gewoonlik oorgedra word in die werkwoord/voorsetsel-verbuigings) en 'n aansienlik verminderde geneigdheid om Engelse leenwoorde vir eie Walliese woorde te gebruik.

Walliese in die onderwys en opvoeding

Wallies word op groot skaal in onderwys gebruik en baie Walliese universiteite is tweetalig, vernaamlik die Universiteit van Wallis, Bangor.

Volgens die Nasionale leerplan (*The National Curriculum*), moet skoliere in Wallis Wallies neem tot 16-jarige ouderdom. Volgens die Walliese taalraad, woon meer as 'n kwart van die kinders in Wallis skole by wat oorwegend Wallies as voertaal gebruik. Die res neem Wallies as 'n tweede taal in Engelsmedium-skole. Spesialis-onderwysers in Wallies, genaamd Athrawon Bro ondersteun die leer van Wallies in die Nasionale leerplan.[24]

Sien ook

- Walliese Wikipedia

Verwysings

1. 2004 Welsh Language Use Survey: the report – Welsh Language Board (http://www.bwrdd-yr-iaith.org.uk/cynnwys.php?pID=109&nID=2122&langID=2)
2. http://www.ibiblio.org/pub/archives/welsh-l/welsh-l/1993/Mar/More-Welsh-Speakers
3. Ethnologue: Welsh (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=cym)
4. Ethnologue: Languages of Canada (http://www.ethnologue.com/show_country.asp?name=CA).
5. USEnglish.org (http://www.usenglish.org/foundation/research/lia/languages_of_the_usa.pdf) PDF (89.8 KiB)
6. Cultural Table (http://www.stats.govt.nz/NR/rdonlyres/AE206501-0E75-4B38-84C9-9C06A05EA9D2/0/CulturalTable12.xls), New Zealand government (XLS).
7. Western Australia (http://web.archive.org/web/20050702165130/http://www.omi.wa.gov.au/WAPeople/Sect1/Table%201p04%20Aust.pdf).
8. Omniglot (http://www.omniglot.com/), Welsh (http://www.omniglot.com/writing/welsh.htm), besoek op 19 April 2009
9. "Llanwnda Bible damaged in last invasion of Britain on display" (https://www.bbc.com/news/uk-wales-south-west-wales-42548146). *BBC* (in Engels). 3 Januarie 2018. Geargiveer (https://web.archive.org/web/20191218124151/https://www.bbc.com/news/uk-wales-south-west-wales-42548146) vanaf die oorspronklike op 18 Desember 2019. Besoek op 7 April 2020.
10. Medium of instruction policies: which agenda? whose agenda?,deur James W. Tollefson en Amy Tsui, Uitgawe: geïllustreerde, Uitgegee deur Lawrence Erlbaum Associates, 2004, ISBN 0-8058-4278-0, 9780805842784, 306 bladsye
11. Linguata (http://www.linguata.com/linguata/index.html), Welsh Pronunciation (http://www.linguata.com/welsh/welsh-pronunciation.html), besoek op 24 April 2009
12. Morris-Jones (1955), p. 65
13. Le gallois du nord ne différencie ces diphtongues qu'en syllabe finale.
14. Ball & Fife (2002), p. 302
15. Prononciation du sud ; le nord aurait plutôt [[[:Sjabloon:APIb]]], [[[:Sjabloon:APIb]]], [[[:Sjabloon:APIb]]].
16. Language in the British Isles, deur Peter Trudgill, Uitgegee deur CUP Archive, 1984,ISBN 0-521-28409-0, 9780521284097,587 bladsye
17. Sommige enekellettergrepige grammatikale woorde is uitsonderings op die reël: *y(r)* "die", *dy* "jou / jouneton", *yn* "in".
18. Ball & Fife (2002), p. 295 & 297-8
19. Morris-Jones (1955), p. 17-18
20. In die verenigde ortografie*).*
21. Variantes *neuñvial, neuial*.
22. Teaching the Mother Tongue in a Multilingual Europe, deur Anthony Adams, Witold Tulasiewicz, uitgegee deur Continuum International Publishing Group, 2005,ISBN 0-8264-7027-0, 9780826470270
23. Language obsolescence and revitalization: linguistic change in two sociolinguistically contrasting Welsh communities,deur Mari C. Jones, Uitgegee deur Oxford University Press, 1998, ISBN 0-19-823711-1, 9780198237112
24. Walliese taalraad (http://www.bwrdd-yr-iaith.org.uk/en/cynnwys.php?cID=7&pID=144)

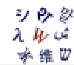
Eksterne skakels

- (en) "Welsh language" (https://www.britannica.com/topic/Welsh-language). Encyclopædia Britannica. Besoek op 7 April 2020.
- Clwb Malu Cachu, Webwerf vir Walliese leerders (http://www.clwbmalucachu.co.uk/)
- Moontlike bron vir vedrdere navorsing oor Wallies in Engels (http://users.comlab.ox.ac.uk/geraint.jones/about.welsh/)

Wikimedia Commons bevat media in verband met ***Wallies***.

Sien ***Wallies*** in

Wiktionary, die vrye woordeboek.

- Die *gwybodiadur* (letterlik: 'informationary') bied breedvoerige inligting oor alle aspekte van die Walliese taal aan (http://www.gwybodiadur.co.uk/)
- Wallies–Engelse Woordeboek (http://www.websters-online-dictionary.org/definition/Welsh-english/)
- http://www.cymru.ac.uk/geiriadur/ Diebepalende historiese woordeboek van Wallies: Geiriadur Prifysgol Cymru (Universiteit van Wallis Woordeboek van die Walliese taal) Onafgehandelde werk aan die Tweede Uitgawe] sluit 'n embrioniese Internet weergawe in by [3] (http://www.cymru.ac.uk/geiriadur/gpc_pdfs.htm)
- Universiteit van Wallis Sentrum vir gevorderde Wallies en Keltiese Studies (http://www.cymru.ac.uk/canolfan/)
- BBC LearnWelsh (http://www.bbc.co.uk/learnwelsh)
- Walliese Taalkunde (http://web.archive.org/web/20050413160945/http://www.bbc.co.uk/learnwelsh/grammar/index.shtml)
- 'n Walliese kursus (http://www.cs.cf.ac.uk/fun/welsh/)
- Ethnologue se verslag oor Wallies (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=cym)

Indo-Europese tale: Kentum-tale: *Kelties*	
	Eiland-Keltiese tale
Goidelies:	Iers-Gaelies | Skots-Gaelies (Skotland • Kanada) | Manx-Gaelies | Galweegse-Gaelies †
Britonies:	Wallies | Kornies | Bretons | Cumbries † | Piekties †
	Vasteland-Keltiese tale
Vasteland-Keltiese tale:	**Gallies †:** | Leponties † | Galaties † Keltiberies †
	Gemengde Tale
Gemengde Tale:	Shelta | Bungee †
	† Uitgestorwe

Normdata	BNF: cb119353800 (https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb119353800) (data) (https://data.bnf.fr/ark:/12148/cb119353800) · GND: 4120237-5 (https://d-nb.info/gnd/4120237-5) · LCCN: sh85146070 (https://id.loc.gov/authorities/subjects/sh85146070) · NDL: 00573963 (https://id.ndl.go.jp/auth/ndlna/00573963)